

Jak finančně (ne)gramotné je Česko?

Jiří Pastrňák

Obchodní akademie, Praha 6, Krupkovo náměstí 4

1. ročník

Praha 30. března 2015

Jak finančně (ne)gramotné je Česko ?

Finančně gramotný je téměř každý občan České republiky. Ale do jaké míry ? To je to, oč tu běží.

Finanční gramotnost je souhrn vědomostí a hodnot či určitého postoje vycházející ze tří hlavních vědních oborů: ekonomie, financí a práva, které člověku pomůžou se orientovat v dnešní společnosti tak, aby zabezpečil sebe či svoji rodinu. Finanční gramotnost lze dělit do následujících třech hlavních pilířů: **Cenová gramotnost**, která je založena na porozumění cenovým mechanismům, **peněžní gramotnost**, která je nezbytná ke správě finančních prostředků a nástrojů k tomu určených, a **rozpočtová gramotnost**, kterou lze vnímat jako kompetenci pro vedení osobního či rodinného rozpočtu a jeho následné dodržování a pro stanovení si dlouhodobých finančních cílů.¹ Zároveň finančně gramotný člověk kromě vědomostí by měl mít určitý zodpovědný postoj a hodnoty, které mu pomůžou neskouznout do různých nepříjemných situací, to znamená například: nebrat si zbytečné půjčky na věci, které nepotřebují, dát si pozor na určitou manipulaci, která by daného občana přiměla vstupovat do vztahů, kde by jeho pozice nebyla nejlepší či nepodlehout různým prodejním trikům a i taková banalita jako pečlivě si dočíst smlouvu a neobávat se zeptat na nejasnosti, než ji podepíše. Považuji za naprosto nezbytné, aby se s finančním vzděláním setkaly děti už na základních školách. Je důležité, aby se zde vychovaly generace, které budou schopny aktivně vstupovat na finanční trh a řádně spravovat svoji domácnost po finanční stránce.

Ministerstvo financí ve spolupráci s ČNB v roce 2010 zadalo společnosti STEM/MARK, a. s., která se specializuje na marketingový výzkum a analýzu dat, úkol zjistit, do jaké míry je česká populace finančně zdatná. Šetření probíhalo v květnu až červnu roku 2010, počet respondentů (dále resp.) činil 1 005, kteří dovršili 18 let. Průzkum měl zjistit faktické znalosti z oblasti financí a způsob jakým jsou lidé nadále schopni aplikovat je v reálném životě. Výzkum byl rozdělen do tematických okruhů: domácí finance, vytváření rezerv, finanční produkty, chování a zvyklosti ve světě financí, znalosti ze světa financí, smlouvy a stížnosti. Výsledky z tematické části domácí finance říkají, že 92 % respondentů má přehled o svých penězích a 45 % domácností respondentů si tvoří domácí rozpočet a z toho 95 % tázaných resp. se snaží se ho držet. Z kapitoly výzkumu zabývající se vytvářením rezerv vyplývá, že 60 % respondentů si vytváří pravidelně rezervy peněz a dvě pětiny tyto peníze uchovává na běžném účtu. Co se týče finančních produktů, zhruba 80 % resp. slyšelo

¹ Zpracováno na základě Národní strategie finančního vzdělávání 2010. Ministerstvo financí ČR. 2010, str. 11/12 - http://www.msmt.cz/file/31443_1_1/

o velké plejádě finančních produktů, naopak využívají opravdu jenom ty základní. Celých 95 % dotazovaných resp. slyšelo o běžném účtu, naopak ho využívá pouze 68 %. Dále hojně využívají penzijní připojištění, pojištění majetku, stavební spoření, debetní a kreditní kartu, životní pojištění, naopak produkty, do kterých lze investovat, např. akcie, dluhopisy, podílové fondy, využívá zhruba 3 % resp. V oblasti chování a zvyklostí ve světě financí výsledky ukázaly velmi zajímavou věc. S možností vzít si úvěr na dovolenou a přeplatit ji o 20 % nesouhlasí celých 69 % dotazovaných resp., ale s úvěrem na televizi už nesouhlasí pouze 35 % lidí. Je velmi zajímavé, kde se mění ta ochota zadlužit se. Většina si to odůvodnila tak, že v případě televize dluh „tolik nevadí“. Celých 23 % dotazovaných resp. by bylo ochotno vložit svoje vlastní peníze do předem pochybné investice. V oblasti znalostí ze světa financí se prokázala nízká úroveň znalostí respondentů, například zkratku RPSN zná ji pouze 17 % resp.. Celých 52 % lidí zná rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Člověk s kreditní kartou má jednoduchý přístup k penězům a je velmi lákavé ji použít ale obávám se, že poměrně velká část klientů nedokáže splatit svůj dluh právě během bezúročného období, protože lidé, kteří tyto instrumenty používají, často prostě peníze nemají a snaží se to kreditní kartou nějakým způsobem překlenout, ale on přijde další měsíc, další placení, a člověk se tak může dostat do velkých problémů. Pouze 35 % resp. ví, že jsou bankovní vklady pojištěny, a už pouze 8 % ví do jaké výše.² Z tohoto průzkumu jasně vyplývá že, **finanční gramotnost je v česku lehce podprůměrná**. Samozřejmě zaujmout určité stanovisko na základě jednoho průzkumu by bylo pošetilé, ale i další seriózní instituce či univerzity prováděly vlastní průzkumy finanční gramotnosti³ a v těch nejzásadnějších bodech se shodují. Abych nebyl pouze negativní je potřeba říci, že v posledních letech si vládní instituce uvědomují závažnost tohoto problému, s kterým se aktivně snaží bojovat. Také existuje řada výborných projektů a portálů, které se snaží obeznámit lidi s touto problematikou. ČNB má na svých internetových stránkách mnoho informací nebo i na stránkách „Proč se finančně vzdělávat?“, které provozuje minsiterstvo financí, je velké množství vzdělávacího materiálu.

Na základě těchto nově nabytých informací jsem se rozhodl vytvořit svůj vlastní test finanční gramotnosti, který měl za úkol porovnat vědomosti studentů 1. ročníku mé školy, tedy s jakými znalostmi vstupují na střední školu, a 4. ročníků, tedy jaké množství informací si za ty čtyři roky

² Zpracováno na základě průzkumu STEM/MARK, a.s Finanční gramotnost obyvatel ČR 2010 - http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2010-12_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK.pdf

³ ING pojišťovna - <http://www.investujeme.cz/cesi-a-financni-gramotnost-horsi-je-jen-mexiko-a-slovensko/> a výzkum Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích - http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/m/knihy/Financial_Literacy.pdf

studia v oblasti financí na obchodní akademii odnesli. Test byl stejný jak pro 1. ročník, tak pro 4.

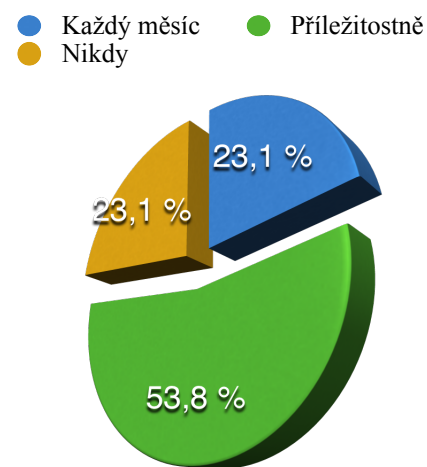
Výsledky testu finanční gramotnosti
napříč 1. a 4. ročníkem OA
Krupkovo náměstí 4 v roce 2015

	1. ročník - 32 studentů	4. ročník - 46 studentů
Pojem dluhopis zná:	78 %	93 %
Význam zkratky RPSN zná:	50 %	87 %
Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná:	33 %	89 %
Procento studentů, kteří vědí, že bankovní vklady jsou pojištěny:	19 %	97 %
Aktuální sazby DPH zná:	39 %	98 %
Procento studentů, kteří vědí, kdo jmenuje guvernéra ČNB:	49 %	91 %
Pojem dluhová pást zná:	35 %	67 %
Pojem inflace chápe:	37 %	83 %
Co je to valuta, ví:	29 %	63 %

ročník, aby byl porovnatelný. Skládal se ze 17 uzařených úloh s výběrem nejčastěji čtyř možností. Průzkum probíhal na naší škole 12. - 13. 3. 2015 v rámci hodin občanské výchovy. Celkem z prvních ročníků se zúčastnilo testování 32 studentů ze dvou tříd oboru ekonomického lycea a studentů čtvrtých ročníků se zúčastnilo celkem 46. Z následující tabulky vyplývá, že s pojmem dluhopis je obeznámena většina studentů. V prvním ročníku 2. nejčastěji vybraná možnost na otázku, co je to RPSN byla odpověď, že je to celková částka, kterou zaplatím za úvěr, oproti tomu většina studentů 4. ročníku tuto zkratku chápe. Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná 1/3 studentů 1. ročníku, zbylé 2/3 si myslí, že kreditní karta je slangový výraz pro debetní. Pouze 6 studentů 1. ročníku ví, že bankovní vklady jsou pojištěny, ale pouze jeden student věděl do jaké výše. Naprostá většina studentů 4. ročníku ví, že jsou ban. vklady pojištěny, a z toho necelá třetina ví do jaké výše. Zbytek výsledků viz. tabulka.

Napříč prvním a čtvrtým ročníkem si sestavují oni či jejich rodiče rozpočet viz. graf.

Bez chyby byli tento test schopni správně vyplnit **pouze 2 studenti** čtvrtého ročníku, což mě tedy osobně zklamalo. Studenti čtvrtého ročníku průměrně vyplnili test na **celých 85 %**, což je uspokojující, ale pořád mají značnou rezervu, protože aby ve 4. ročníku pojem valuta znalo pouze 63 % studentů, je bídné. Co se

týče 1. ročníku studenti dosáhli v **průměru 41 %**. Zhruba polovina studentů 1. ročníku zná

základní finanční pojmy a určité základní mechanismy. Druhá polovina často, jak se říká, „nemá absolutně páru“. Tedy progres mezi 1. a 4. ročníkem je značný.

Jak už jsem zmínil, je nezbytné abychom vychovali generace, které se budou moci orientovat ve světě financí. Existují dvě cesty, jak vzdělávat děti v této problematice.

První z nich je vzdělávací systém. Vidina lepších časů začala usnesením vlády České republiky 7. prosince 2005 č. 1594, která mimo jiné uložila: „*místopředsedovi vlády a ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministrově průmyslu a obchodu připravit do 30. září 2006 systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách.*“⁴ Na základě tohoto usnesení výše uvedené rezorty ve spolupráci s Českou národní bankou vypracovali tzv. standardy finanční gramotnosti, které nastínily základní rysy finančního vzdělání na ZŠ a SŠ. Povinnost vyučovat předmět finanční gramotnost na základních školách byla zavedena bohužel až 1. 1. 2013, tedy 7 let po prvních pokusech zlepšit situaci. Do té doby mohly školy vyučovat tento předmět na základě vlastní iniciativy. Střední školy začaly povinně vyučovat finanční gramotnost školním rokem 2009/2010. Druhá cesta, jak vzdělávat děti v této problematice, dle mého názoru naprosto zásadní, je pomocí rodiny. V našich rodinách se jako děti učíme základní věci, jako : jíst, chodit, mluvit, a také přicházíme poprvé do kontaktu s penězi a jejich podstatou a využitím, tedy v rodině naprostá většina z nás dostává první základy finanční gramotnosti. Tím, že si maminka a tatínek pravidelně každý první týden v měsíci společně sednou ke stolu a sestaví si rodinný rozpočet na měsíc či na měsíce dopředu dělají jediné dobře, nejen proto, že budou mít přehled o finanční stánce své domácnosti, ale dítě uvidí a nejspíše přejme tuto činnost a později ji bude samo praktikovat. To znamená, že rodiče by měli své děti naučit určitým hodnotám s financemi spojenými, ať už je to pravidelné sestavování rozpočtu nebo nezadlužení se za naprosté banality, čili učí děti určité zodpovědnosti k vlastnímu životu.

Na závěr bych chtěl říci, že jsem velice rád za snahu různých institucí, které si tuto problematiku uvědomují a snaží se proti ní bojovat, a i do povědomí lidí se zapomocí médií pomalu dostává, jak moc důležité je vyznat se v této problematice, protože to může zásadně ovlivnit jejich životy.

Pevně věřím, že právě tyto kroky povedou k celostátnímu zvýšení finanční gramotnosti napříč celou naší Českou republikou.

⁴Usnesení vlády České republiky - https://www.google.com/url?q=http://www.psfv.cz/assets/cs/media/Usneseni_2005-1594_2005-12_O-zlepseni-podminek-v-bankovnim-sektoru.pdf&sa=U&ei=Mhn6VNbjA4LNPZmqgHA&ved=0CAUQFjAA&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNFJoyI0wYLHF3NLOS11fQKLycnrSA str. 2

Literatura:

M. Skořepa; E. Skořepová.: *Finanční a ekonomická gramotnost pro ZŠ a víceletá gymnázia*, 1. vydání. Praha: Scientia 2008. ISBN: 978-80-86960-42-5

Internetové zdroje:

http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Odborne-vyzkumy_2010-12_Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-plne-zneni-STEMMARK.pdf

https://www.google.com/url?q=http://www.psfv.cz/assets/cs/media/Usneseni_2005-1594_2005-12_O-zlepseni-podminek-v-bankovnim-sektoru.pdf&sa=U&ei=Mhn6VNbjA4LNPZmqgHA&ved=0CAUQFjAA&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNFJoyI0wYLHF3NLOS11fQKLycnrSA

http://www.msmt.cz/file/31443_1_1/download/

Internetové stránky:

www.cnb.cz

www.msmt.cz

www.psfv.cz

www.mfcr.cz

Příloha:

Test finanční gramotnosti

Test finanční gramotnosti

pro studenty prvních a čtvrtých ročníků

Obchodní akademie, Praha 6, Krupkovo nám. 4

Do jaké míry jsem finančně gramotný?

1 - výborně až 5 - nedostatečně

1) Dluhopis je

- a) dokument, který udává míru zadluženosti právnické osoby
- b) cenný papír vyjadřující závazek mezi vydavatelem a majitelem dluhopisu
- c) cenný papír umožňující podílení na řízení společnosti

2) Co je to RPSN?

- a) celková částka, kterou zaplatím za úvěr
- b) číslo, které udává výnosnost mé investice v podílových fondech
- c) sazba, která vyjadřuje průměrnou celkovou roční nákladovost úvěru

3) Co je to inflace?

- a) ukazatel, podle kterého se určuje minimální mzda
- b) nárůst celkové cenové hladiny zboží a služeb v ekonomice v určitém časovém období
- c) zvýšení reálné hodnoty peněz v předem daném časovém horizontu, který stanovuje ČNB

4) Co je to valuta?

- a) cizí bezhotovostní měna
- b) zahraniční měna v hotovosti
- c) výraz pro euro v italštině
- d) deviza

5) Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?

- a) kreditní karta je slangový název debetní karty, tedy žádný
- b) debetní karta je vázaná na běžný účet a při hrazení čerpáte svoje peníze, kreditní karta Vám umožní čerpat peníze, které si půjčujete od vydavatelské banky
- c) jediný rozdíl je, že s debetní kartou můžete do „mínusu“, ale s kreditní ne

6) Jsou pojištěny bankovní vklady

- a) ano, do částky odpovídající 50 000 EUR
- b) ano, ale pouze do částky odpovídající 100 000 EUR
- c) ne, nejsou

7) Která z těchto investic do podílových fondů je obecně nejméně riziková?

- a) fondy peněžního trhu
- b) akciové fondy
- c) dluhopisové fondy

8) Když jsou úrokové sazby na trhu nízké, tak...

- a) ... je výhodné hodně spořit, málo utrácet a nic si nepůjčovat
- b) ... je nejlepší hodně spořit a zároveň si hodně půjčovat
- c) ... jsou výhodnější úvěry pro žadatele a naopak spoření nepřináší tak velké zhodnocení

9) Vyberte pravdivé tvrzení

- a) dluhová past je situace, kdy Vám exekutor zabaví Váš majetek
- b) duhová past je velmi riskantní investice
- c) dluhová past je situace, kdy dlužník není schopen splácet svoje závazky

10) Lze hypotečním úvěrem financovat rekreační objekt?

- a) ano
- b) pouze za podmínky, že sjednaný úvěr převyší částku 1 000 000 Kč
- c) ne, protože zde nemám trvalé bydliště

11) Za jakou věc, byste se byli nejvíce ochotni zadlužit?

- a) auto, které potřebuji ke svému zaměstnání v hodnotě 200 000 Kč
- b) novou televizi v hodnotě 15 000 Kč
- c) byt, ve kterém budu bydlet v hodnotě 2 000 000 Kč
- d) nezadlužím se

12) **Pokud mi bude odcizena platební karta, jako první udělám následující**

- a) kontaktuji příslušnou banku a nechám si zhotovit novou
- b) přeju k jiné bance
- c) neprodleně kontaktuji banku o zablokování platební karty

13) **Sestavujete si Vy či Vaši rodiče rodinný rozpočet?**

- a) každý měsíc
- b) příležitostně
- c) ne

14) **Aktuální sazby DPH jsou :**

- a) základní sazba DPH je%
- b) první snížená sazba DPH je.....%
- c) druhá snížená sazba DPH je %

15) **Co je FED?**

- a) představenstvo ECB (Evropská centrální banka)
- b) zkratka české bankovní rady v angličtině
- c) centrální bankovní systém USA

16) **Kdo jmenuje guvernéra ČNB?**

- a) parlament
- b) prezident
- c) premiér
- d) vláda

17) **Kdo nyní zastupuje funkci guvernéra ČNB?**

- a) Zdeněk Bakala
- b) Petr Kellner
- c) Andrej Babiš
- d) Miroslav Singer